

Nationell planering

Av Gunnar Eliasson, chef för Industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning

□ Vi skall inte lita alltför mycket på marknadsmekanismerna. Det behövs en nationell planering. Med detta något kategoriska påstående gjorde professor Wassily Leontief i sin prisföreläsning en avstickare in på ämnet ekonomisk planering på nationell nivå. Företagen planerar på sitt sätt. U.S. Steel kanske är bra på att förutse stålefterfrågan och tillgången på järnmalm. Andra företag är bra på att förutse annat. Men man behöver förutseende på ett brett område för att hela ekonomin skall fungera bra, hävdade professor Leontief.

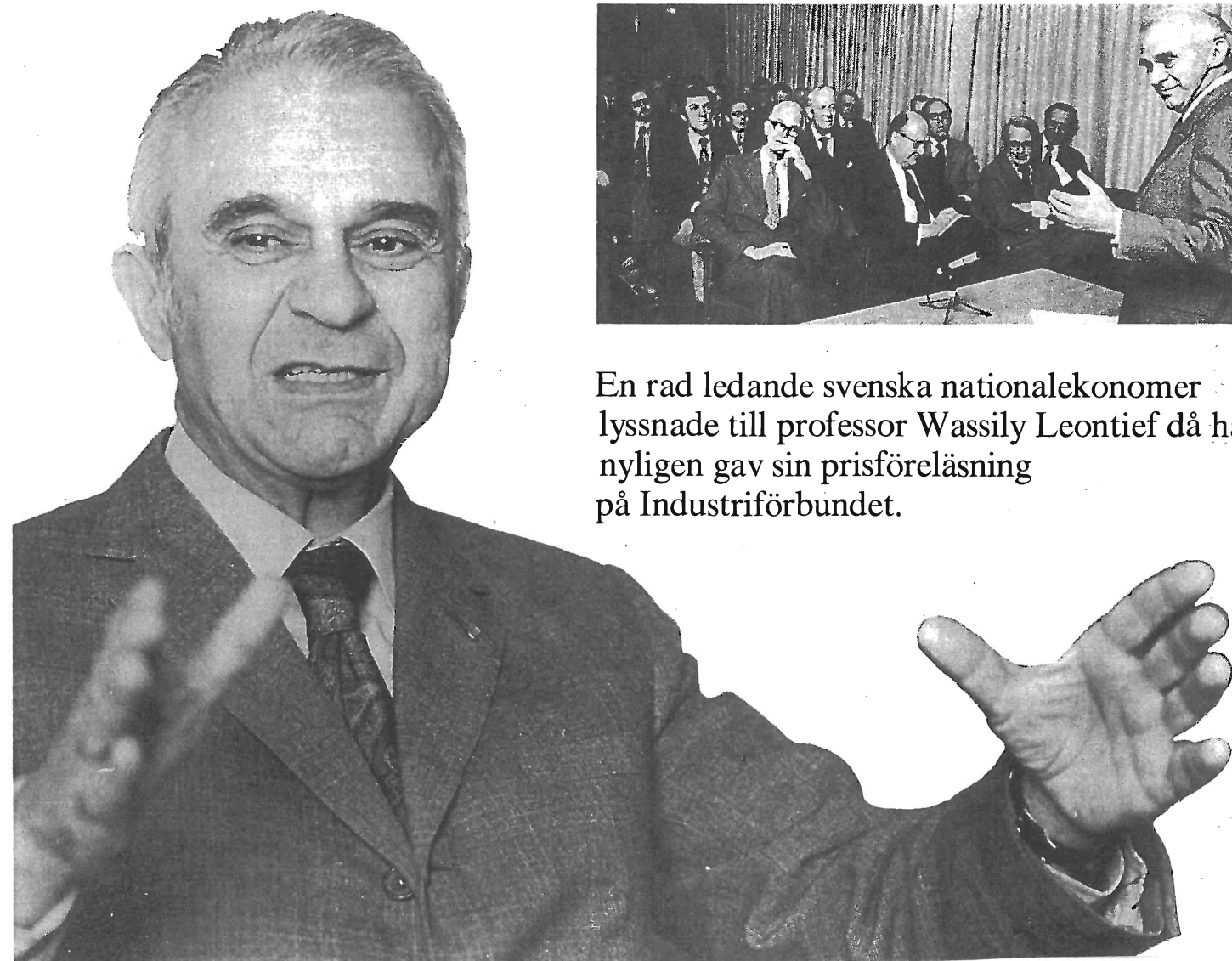
På initiativ av kongressen i USA (av republikaner och demokrater tillsammans och då främst senatorerna Scott och Mansfield) har den s k »act on national commission on supplies and shortages» passerat det federala lagstiftningsmaskineriet och signerades förra året av presidenten. Skrivningen av denna »act» innebär i själva verket att ett första steg mot nationell ekonomisk planering tagits i USA, något som ideologiskt måste betraktas som ganska uppseendeväckande men som tydligen gått press och andra media såväl utom-

lands som här hemma i Sverige mer eller mindre helt förbi. Det var i samband med att han kom in på detta förslag som professor Leontief presenterade sina tankar kring planeringsfrågan. Eftersom han förmodligen kommer att ha ett betydande inflytande på vad som blir av förslaget i praktiken, bör de ha ett stort intresse, även om prisföreläsningen egentligen handlade om något annat.

Planering betyder dock olika saker i olika åhörarskaror. Leontief gjorde från början klart att planering och dik-

En rad ledande svenska nationalekonomer lyssnade till professor Wassily Leontief då han nyligen gav sin prisföreläsning på Industriförbundet.

enligt

USA

modell

tatur var två helt skilda ting. Vart samhället skulle styra, skulle avgöras av samhällets invånare i demokratisk ordning. En av planeringens syften skulle vara att underlätta valet för medborgare och riksdag, dvs i praktiken att så långt möjligt skjuta de stora avgörandena från kanslihus till riksdag.

I botten på denna uppgift finns många tekniska problem. Vem skall ersätta marknaden? Ingen!! Marknaderna skall vi ha, ansåg Leontief. Marknadsmekanismerna fyller en mycket viktig funktion, men de är dåliga på att fånga in de långa perspektiven. Där behövs planering. Marknaderna skall ha fritt spelrum när de stora perspektiven dragits upp med hjälp av lagstiftning och principbeslut. Marknadernas främsta uppgift var »fine tuning» inom dessa ramar, som professor Leontief uttryckte sig.

Någon i salongen undrade oroligt om vi inte med detta förslag snart skulle hamna i ett stelt diktatoriskt system av Sovjets typ, där kreativt tänkande och förslag som strider mot systemet skulle kväsas. Inte alls, hävdade Leontief. Planering kräver intelligent användning. USA har ju gjort så mycket annat så mycket bättre än Sovjet. Allt talade för att man också skulle planera mycket bättre.

I själva verket var det inte planering enligt den vanliga bruksanvisningen som Leontief förordade. Det är heller inte fråga om inkomspolitik eller skatteinompolitisk, som dessa begrepp tolkas i praktiken i dag i industriländerna.

Många alternativ

Leontief föreslog egentligen två saker.

● Ett ekonomiskt analysinstitut som gör långtidsbedömningar på samma sätt som vi i dag gör konjunkturbedömningar; men med den väsentliga skillnaden att många alternativ skall arbetas fram och presenteras på ett sådant sätt

att alla parter i en demokratisk process skall kunna förstå att lägga sina röster på det eller de förslag man gillar.

Metoden är med andra ord våra svenska långtidsutredningars om dessa även innehållit alternativ, som stridit mot den sittande regeringens intentioner. Jag föreställer mig därför att Leontief skulle se det som ett stort plus om flera analysinstitut konkurrerade om att presentera framtidsmenyer.

● Inom ramen för de stora strategiska val, som i demokratisk ordning kan göras upp på grundval av denna analys, skall marknadskrafterna få relativt fritt spelrum.

Ramhushållning

Slår vi ihop dessa två delar får vi i själva verket tankarna bakom den ramhushållning som professor Bertil Ohlin argumenterade för under 30-talet. I de stora besluten skulle alla vara inblandade. I de mindre besluten fick marknadskrafterna sköta om att det ekonomiska maskineriet fungerade. Vi kunde kosta på oss att det gick snett i de små dimensionerna om vi hade ett väl utvecklat socialt välfärdssystem. Att det är detta som avses, framgår när man ser närmare på det amerikanska kongressbeslutet.

Förslaget går ut på att en nationell kommission »on supplies and shortages» skall bildas. Texten har relativt hårt knutits till problemet om USAs ökande beroende av import av råvaror och behovet av att ha en central instans som kan överblicka och styra (»monitor») utvecklingen i detta avseende. Formuleringarna blir så småningom mer generella och det talas avslutningsvis om att kommissionen skall inrätta en rådgivande kommitté med uppgift att rekommendera hur federala myndigheter skall utveckla medel »to integrate the study of supplies and shortages of resources and commodities into the total problem of balanced national growth

and development, and a system for coordinating these efforts with appropriate multi-state, regional and state governmental jurisdictions».

Pluralistiska beslutssystem

Till sist en personlig kommentar. Det är en välkänd egenskap hos de planerade mikrosystem som företagen utgör att diktatorisk styrning och en pyramidformad »top-down» beslutsapparat kan fungera utmärkt om toppen besätts av människor med superkapacitet. System av detta slag gör dock att många företag förr eller senare råkar ut för ett stort misstag av sådan omfattning att företagets fortlevnad äventyras. Jag skulle tro att en studie — om den kan göras — skulle visa att de företag som under långa tider stadigt växer och visar goda vinstresultat också kännetecknas av pluralistiska beslutssystem, där all störande information, som gör det mycket svårare att fatta beslut, når toppen och där många är med om att fatta besluten; där man i själva verket inte vet vem som fattat beslut. Demokrati är i teorin ett sådant pluralistiskt beslutssystem med den speciella egenskapen att varje medagerande, åtminstone i teorin, väger lika tungt röstmässigt.

Om planering för nationell nivå innebär att röstberättigade och riksdagsmän blir bättre informerade och får begripbara alternativ att välja mellan skall vi naturligtvis vara ytterst tacksamma om planering införs. Frågan är i själva verket om detta skall kallas planering. I vardagligt språkbruk förknippas ordet planering vanligtvis med styrning. I Leontiefs vidare och riktigare tolkning rör det sig om ett informationssystem som gör att de stora besluten i större utsträckning kan tas där de demokratiskt hör hemma i allmänna val och riksdag. Leontief förordade inte en teknisk informationsapparat som skulle göra de stora avgörandena till ett kamarspel på maktens höjder. ■